

بررسی نقش و جایگاه خلاقیت و نوآوری رزمی و دفاعی

سجاد فرهنگ^۱

^۱ دکتری مدیریت-مدیریت رسانه ای-دانشگاه افسری امام علی(ع)

چکیده

برابر با رهنمودهای مقام معظم فرماندهی کل قوا مبنی بر اتکا به قدرت درونی، نظام جمهوری اسلامی باید با توجه به ظرفیت‌های درونی خودش را تقویت کرده و از لحاظ علمی نگاه کرده و از آنجایی که سیر تحولات فضای رزم همواره با آخرین دستاوردهای علمی و فناوری بشر همگام بوده است، برای تأمین امنیت ملی نظام، دکترین بازدارندگی همه جانبه دفاعی مدنظر نظام اسلامی است و در این راستا الگوی بازدارندگی همه جانبه دفاعی طراحی و مطرح شده است. خلاقیت و نوآوری لازمه و پیش درآمد توسعه و پیشرفت و تعالی سازمان بوده و آگاهی از فنون و تکنیک‌های آن ضرورتی اجتناب ناپذیر برای مدیران و سایر کارکنان سازمان است. تقویت بنیه دفاعی کشور و رساندن آن به شرایط ایده آل و با ثبات و تلاش برای ارتقاء اقتدار نظامی و دفاعی کشور امری است که مورد توجه جدی قرار دارد و در این زمینه تلاش‌های بسیاری صورت پذیرفته است. هر یک از فرماندهان که در پیشبرد مأموریت‌ها و وظایف خود توفیق دارند، لازمه آن آگاهی به همه مجموعه‌ها و جزئیات زیردست‌های خود می‌باشد. این پژوهش از نوع اکتشافی بوده و بر مبنای دستاورد تحقیقات صورت پذیرفته در این حوزه بوده و از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی داده‌های مورد نیاز گردآوری شده است.

واژه‌های کلیدی: خلاقیت، نوآوری، آمادگی رزمی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- مقدمه

برای سازمان‌هایی که به دنبال پیشرفت و توسعه هستند، خلاقیت و نوآوری بسیار ضروری می‌باشد. یکی از رویکردهای مهم در امر خلاقیت و نوآوری، سیستم فناوریانه است. در این رویکرد، عامل تعیین کننده تغییرات فناوریانه در ساختار سازمانی، فعالیتهای دانشی و پژوهشی می‌باشد. با توجه به پراکندگی حوزه مأموریت سازمانهای نظامی در بخشهای مختلف عملیاتی و رزمی، فرماندهی و کنترل، پشتیبانی، فناوری اطلاعات، خدمات اداری و مالی و ...، ضرورت استفاده از خلاقیت و نوآوری با بهره گیری از سیستمهای مدیریت دانش از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. توسعه خلاقیت فناوریانه در سازمانهای دفاعی به دلیل تأثیر مستقیم آنها بر روی امنیت ملی کشور، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد [۱].

نوآوری موجب تغییراتی می‌شود که یک یگان رزمی را قادر می‌سازد تا رویکردهای خود را نسبت به عملیات های نظامی بهبود بخشیده و مأموریت‌های محوله را با اتخاذ شیوه‌های جدید نبرد، با حداکثر بازدهی به اتمام رساند. ارتش جمهوری اسلامی ایران نیز برای افزایش توانایی‌های خود جهت مقابله با شرایط ایجاد شده به واسطه تولید و سرعت بالای نوآوری در صنایع نظامی سایر کشورها، نیازمند نوآوری و خلاقیت روزافزونی می‌باشد [۴]. نوآوری، فرآیندی است که در آن فرد تصوراتش را در عمل آورده و بازپروری کرده تا تبدیل به ایده شود. سپس این ایده را به عمل رسانده و در نهایت به محصولی مناسب و مفید تبدیل می‌کند. با انجام این فرآیند و با هدایت فرماندهی، نیروهای آجا هوشیار و آماده و با فرهنگ عاشورایی از آنچنان ابهت و قدرت نظامی برخوردار می‌گردند که دشمن را وادار به تغییر ادبیات کرده و همواره از «پرهیز از جنگ» حرف می‌زنند که نشان از قدرت بازدارندگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران دارد.

۲- تعریف خلاقیت

خلاقیت برای افراد دارای معانی مختلف است ولی عوامل مشترک در تمام این معانی این است که خلاقیت همیشه عبارت از پرداختن به عوامل قبلی با رویکرد ترکیب این عوامل در الگویی جدید و یا پرداختن به عوامل جدیدی با رویکرد خلاقانه به منظور ایجاد الگوها و ایده‌های کاربردی جدید است. تلاش‌های خلاقیت وسیله‌ای برای نوآوری است. خلاقیت بیشتر یک فعالیت فکری و ذهنی است و نوآوری بیشتر جنبه عملی داشته و در حقیقت محصول نهایی عمل خلاقیت است [۱۲].

تعریف‌های بسیاری از سوی صاحب‌نظران در خصوص خلاقیت شده است، در این بخش برخی از این تعاریف را بررسی می‌کنیم:

طبق نظر گیلفورد خلاقیت به معنای حل یک مشکل یا سلسله‌ای از مسائل کوچک و بزرگ است. به نظر راجرز خلاقیت اظهار وجود و استقلال طلبی و حفظ شخصیت انسان است.

پاپالیا خلاقیت را توانایی دیدن چیزها در یک نظر نو و معمولی، دیدن مشکلاتی که هیچکس دیگر، امکان تشخیص موجود بودن آنها را نمی‌دهد و سپس ارائه رهیافت‌های جدید، غیرمعمولی و اثربخش می‌داند.

لوتانز استاد رفتار سازمانی، خلاقیت^۳ را به وجود آوردن تلفیقی از اندیشه‌ها و رهیافت‌های افراد و یا گروه‌ها در یک روش جدید، تعریف کرده است.

از تعریف‌های عنوان شده نتیجه‌گیری می‌شود، که خلاقیت را می‌توان تولید ایده‌ها، رهیافت‌ها و مفاهیم اصیل، بدیع و جدیدی همراه با رفتارهای انطباق پذیر دانست.

^۱Joy Paul Guilford

^۲Diane E. Papalia

^۳Fred Luthans

خلاقیت یعنی ارائه فکر و طرح نوین برای بهبود و ارتقاء کمیت یا کیفیت فعالیت‌های سازمان؛ مثلاً افزایش بهره‌وری، افزایش تولیدات یا خدمات، کاهش هزینه‌ها، تولیدات یا خدمات از روش بهتر، تولیدات یا خدمات جدید و غیره. روبرت جی استرنبرگ و لیندای اوهارا در بررسی‌های خود شش عامل را در خلاقیت افراد مؤثر دانسته‌اند: **دانش**: داشتن دانش پایه‌ای در زمینه‌ای محدود و کسب تجربه و تخصص در سالیان متمادی. **توانایی عقلانی**: توانایی ارائه ایده خلاق از طریق تعریف مجدد و برقراری ارتباطات جدید در مسائل. **سبک فکری**: افراد خلاق عموماً در مقابل روش ارائه شده از طرف سازمان و مدیریت ارشد، سبک فکری ابداعی را بر می‌گزینند.

انگیزش: افراد خلاق عموماً برای به فعل در آوردن ایده‌های خود برانگیخته می‌شوند. **شخصیت**: افراد خلاق عموماً دارای ویژگی‌های شخصیتی مانند مصر بودن، مقاوم بودن در مقابل فشارهای بیرونی و داخلی و نیز مقاوم بودن در مقابل وسوسه هم‌رنگ جماعت شدن هستند. **محیط**: افراد خلاق عموماً در داخل محیط‌های حمایتی بیشتر امکان ظهور می‌یابند.

این محققان مشخص کردند که عمده‌ترین دلیل عدم کارایی برنامه‌های آموزش خلاقیت تاکید صرف این برنامه‌ها بر تفکر خلاق به عنوان یکی از شش منبع مؤثر در خلاقیت می‌باشد. جایی که سایر عوامل نیز تأثیر بسزایی در موفقیت و شکست برنامه‌های آموزشی خلاقیت ایفا می‌کنند جورج اف نلر در کتاب هنر و علم خلاقیت برای خلاقیت مراحل چهارگانه: آمادگی، نهفتگی، اشراق و اثبات را ذکر کرده است [۳].

از این دید، افراد خلاق ابتدا با مسئله یا یک فرصت آشنا شده و سپس از طریق جمع آوری اطلاعات با مسئله یا فرصت مورد نظر درگیر می‌شوند. در مرحله بعد افراد خلاق روی مسئله تمرکز می‌کنند، در این مرحله فعالیت ملموسی مشاهده نمی‌شود و فرد سعی در نظم دادن تفکرات، اندیشه‌ها، تجارب و زمینه‌های قبلی خود جهت نیل به یک ایده دارد. درگیری ذهنی عمیق فرد (خودآگاه و ناخودآگاه) فراهم کردن فرصت (جهت تفکر بر مسئله) منجر به خلق و ظهور ایده‌ای جدید و بدیع می‌شود. در نهایت فرد خلاق در صدد برمی‌آید صلاحیت و پتانسیل ایده خویش را به اثبات برساند.

۳- مفهوم و جایگاه خلاقیت و نوآوری

تحقیق در مورد خلاقیت و عناصر تشکیل دهنده آن، بیش از یک قرن پیش توسط دانشمندان علوم اجتماعی شروع شد، ولی انگیزه اساسی برای پژوهش بیشتر در سال ۱۹۵۰ توسط گیلفورد ایجاد گردید. گیلفورد خلاقیت را با تفکر واگرا (دست یافتن به رهیافتهای جدید برای حل مسائل) در مقابل تفکر همگرا (دست یافتن به پاسخ صحیح) مترادف می‌دانست. خلاقیت بیشتر یک فعالیت فکری و ذهنی است و نوآوری بیشتر جنبه عملی دارد و در حقیقت محصول نهایی عمل خلاقیت است [۳].

نوآوری مهارتی است که با بسیاری همکاریه‌های دیگر همراه است. نوآوری به دگرگونی‌های عمده در زمینه پیشرفتهای تکنولوژیک یا ارائه تازه ترین مفاهیم مدیریت یا شیوه‌های تولید، اطلاق می‌شود. نوآوری عموماً پدیده‌ای نادر است که فقط در عده‌ای خاص می‌توان آن را سراغ گرفت. اصطلاح نوآوری را در یک مفهوم وسیع به عنوان فرآیندی برای استفاده از دانش یا اطلاعات مربوط، به منظور ایجاد یا معرفی چیزهای تازه و مفید به کار برد.

خلاقیت یکی از جنبه‌های اصلی تفکر یا اندیشیدن است. تفکر عبارت است از فرایند بازآرایی یا تغییر اطلاعات و نمادهای کسب شده موجود در حافظه درازمدت. تفکر بر دو نوع است [۱۰]:

≠ تفکر همگرا: تفکر همگرا عبارت است از فرایند بازآرایی یا دوباره سازی اطلاعات و نمادهای کسب شده موجود در حافظه درازمدت.

^۱Robert Sternberg

^۲Lyndaay O'Hara

≠ تفکر واگرا: تفکر واگرا عبارت است از فرایند ترکیب و نوآرایی اطلاعات و نمادهای کسب شده موجود در حافظه درازمدت، خلاقیت یعنی تفکر واگرا.

براساس این تعریف خلاقیت ارتباط مستقیمی با قوه تخیل یا توانایی تصویرسازی ذهنی دارد. بعضی افراد براین باورند که خلاقیت ذاتی است، برخی دیگر باور دارند که با آموزش هرکس می‌تواند خلاق شود. در دیدگاه دوم خلاقیت را می‌توان فرایندی چهار مرحله‌ای دید مرکب از ادراک، پرورش، الهام و نوآوری. ادراک یعنی نحوه دیدن چیزها. خلاق بودن یعنی چیزها را از زاویه‌ای منحصر به فرد دیدن. به عبارتی یک کارمند ممکن است راه حل‌های یک مسئله را طوری ببیند که دیگران نمی‌توانند آن طور ببینند.

۴- آمادگی دفاعی و آثار آن از دیدگاه قرآن

در آیات قرآن نیز به اهمیت و ارزش آمادگی نظامی در قالب تبیین آثار و کارکردهای آن پرداخته شده است که برخی از آنها عبارتند از:

۴-۱- **ایجاد ترس و هراس در دشمن:** جامعه و ملتی اگر بخواهد امنیت را در مرزهای جغرافیایی تأمین کند و حتی از شهروندان خود در جوامع دیگر حمایت موثر و مفیدی داشته باشد، باید از اقتدار نسبی نسبت به دشمنان فعلی و احتمالی خود برخوردار باشد. همان طوری که تأمین امنیت در درون مرزها و در تعاملات میان شهروندان، از طریق نیروی انتظامی انجام می‌شود، تأمین امنیت مرزی و حتی برون مرزی با نیروی نظامی مقتدر امکان‌پذیر است. وقتی مردم و نظام سیاسی در حدی از اقتدار نظامی باشند که دیگران از آن حساب برند، ترس و هراسی که از این اقتدار در دل دشمنان فعلی و احتمالی می‌افتد، خود مهمترین عامل بازدارندگی از تعرض دشمن است. خداوند در قرآن بر اصل اقتدار نظامی به قصد ترساندن و هراساندن دشمن فعلی و احتمالی تأکید می‌کند و می‌فرماید: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَأَنْتُمْ أَعْلَمُ بِاللَّهِ يَعْلَمُوهُمْ وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ»؛ و هر چه در توان دارید از نیرو و اسبهای آماده بسیج کنید تا با این تدارکات، دشمن خدا و دشمن خودتان و دشمنان دیگری را جز ایشان که شما نمی‌شناسیدشان و خدا آنان را می‌شناسد بترسانید و هر چیزی در راه خدا خرج کنید پاداشش به خود شما بازگردانیده می‌شود و بر شما ستم نخواهد رفت. (انفال، آیه ۶۰) در این آیه هر چند به عنوان نمونه مصداقی از اسبان نام برده شده، ولی این مصداق را پس از بیان یک اصل کلی «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» آورده است؛ چرا که در آن زمان، سوار نظام کارآمدترین ابزار پیروزی نظامی و بازدارنده دشمنان بود [۷۰].

در راستای «توان بازدارندگی» باید تنها به ابزارهای مادی بسنده نکرد، بلکه در جنگ نرم و سخت از چنان اقتداری برخوردار شد که دشمن خیال حمله به مغزش خطوط نکند و همواره در ترس و هراس از اقتدار توان بازدارنده امت و نظام اسلامی باشد. البته همان طوری که آمادگی نظامی نظام اسلامی موجب ترس در دشمنان می‌شود، همچنین آمادگی دشمن موجب ترس در امت و نظام اسلامی می‌شود؛ از این رو، باید مراقب و مواظب بود تا آمادگی دشمن به گونه‌ای بالا نرود که موجبات ترس شود؛ زیرا از مهم‌ترین عوامل شکست و پیروزی در یک جنگ، مسئله روحیات امت و نظام است؛

۴-۲- **شکست زبوانه دشمن:** آمادگی نظامی و افزایش توان و اقتدار بازدارندگی باید در چنان سطحی باشد که در کمترین زمان ممکن و با کمترین تلفات مادی و انسانی، پیروزی به دست آید و دشمن با خواری شکست را پذیرا شده و تن به شروط نظام سیاسی اسلام دهد. از نظر قرآن، تحقق این حالت از آمادگی و اقتدار تنها در صورتی به دست می‌آید که امت و نیروهای نظامی، از هوشیاری و توان تحلیل و تطبیق بالایی برخوردار باشد. خداوند در آیه ۱۰۲ سوره نساء، از نیروهای نظامی می‌خواهد تا در همه زمان‌ها و حالات بویژه در زمان درگیری و جنگ، از هوشیاری بالا برخوردار باشند و هرگز دشمن را کم اهمیت ندانند و از آنان غافل نشوند. از این رو، خواهان آن است تا حتی در هنگام نماز در منطقه جنگی، ابزارها و سلاح‌های جنگی را از خود دور نسانند و با هوشیاری بالا حتی در آن هنگام، دشمن را ناکار کنند و اجازه ندهند تا نماز که مهمترین و برترین اعمال عبادی در اسلام است، موجبات غفلت از دشمن را فراهم آورد. در حقیقت، خداوند در این آیه اجازه نمی‌دهد که نیروهای نظامی به داعی انجام فریضه نماز، زمینه را برای تحریکات دشمن و تعرضات آنان فراهم کنند؛ بلکه باید با هوشیاری تمام افزون

بر انجام فریضه، به مسئولیت نظامی خود بپردازند. این بدان معناست که نباید آمادگی نظامی، فدای چیزی شود و اقتدار و توان نیروهای نظامی کاهش یابد و زمینه برای غلبه و پیروزی دشمن فراهم آید [۷۶].

۳-۴- رهایی از غافلگیری: از دیگر آثاری که قرآن در راستای آمادگی نظامی و دفاعی بیان کرده، توجه به اصل رهایی از غافلگیری از سوی دشمن است؛ زیرا وقتی جامعه در چنان سطح از هوشیاری و آمادگی باشند که دشمن هراسان از واکنش سریع و به هنگام امت باشد، به طور طبیعی، نخواهد توانست از اصل غافلگیری برای ضربه زدن به امت و منافع آن بهره برد. خداوند در آیه ۱۰۲ سوره نساء، آمادگی نظامی و هوشیاری مجاهدان را مهم‌ترین مانع از هجوم غافلگیرانه دشمن دانسته و به این اثر مهم آمادگی نظامی تاکید می‌کند. از نظر قرآن، دشمنان در زمانی به مسلمانان هجوم می‌آورند که از آمادگی و هوشیاری برخوردار نبوده و از دشمن غافل شده باشند. خداوند در آیات ۴۵ و ۴۶ سوره توبه کسانی که آمادگی نظامی نداشته و زمینه را برای حمله دشمن آماده می‌کنند، سرزنش کرده است. همچنین در این آیات به منافقانی اشاره می‌کند که در هنگام حمله دشمن، بهانه می‌آورند که از آمادگی نظامی برخوردار نبوده و هنوز تجهیزات جنگی فراهم نکرده‌اند. این آمادگی نظامی باید در همه زمان‌ها و مکان‌ها باشد و نباید گرفتار غفلتی شوند که دشمن به آنان بتازد. از نظر قرآن حتی در زمانی که امت به هر دلیلی شکستی را تجربه کرده و تلفاتی داشته است، باید هوشیاری و آمادگی نظامی را حفظ کرده و بلکه آن را تقویت کند. (آل عمران، آیه ۱۷۲)

۴-۴- نشانه ایمان: از دیدگاه قرآن، آمادگی نظامی و افزایش روزافزون توان بازدارندگی مردم، از چنان اهمیت و ارزشی برخوردار است که آن را نشانه ایمان دانسته است. به سخن دیگر، یکی از راه‌های سنجش ایمان افراد، توجه به نیروهای دفاعی کشور و آمادگی نظامی است؛ هر میزان توجه فرد و دولت به مسئله آمادگی نظامی بیشتر باشد، گواه روشنی از ایمان شخص به اسلام و خدا و دستورهای آن است. (توبه، آیه ۴۴ و ۴۵)

۴-۵- ستایش الهی: خداوند کسانی را که به مسئله آمادگی نظامی توجه داشته‌اند ستایش می‌کند. این خود نیز بیانگر اهمیت و ارزشی است که اسلام و نظام سیاسی آن به مسئله آمادگی نظامی دارد. البته آمادگی نظامی در شرایط سخت و بحرانی و بویژه پس از جنگ که هزینه‌های مادی و انسانی سنگینی بر مسلمانان تحمیل شده، مهم‌تر و اساسی‌تر است؛ از این روست که خداوند آمادگی نظامی در این زمان را بسیار مورد توجه و اهتمام قرار داده و مجاهدان و امت و نظام اسلامی را مورد ستایش ویژه قرار می‌دهد که در آن حالت به فکر آمادگی نظامی و دفاعی و افزایش توان رزمی هستند. (آل عمران، آیات ۱۷۲ تا ۱۷۴)

۴-۶- پاداش الهی: از نظر قرآن کسانی که در مسیر افزایش توان نظامی و آمادگی نظامی گام بر می‌دارند و برای تحقق آن تلاش می‌کنند، مستحق پاداش الهی هستند. این خود نیز بیانگر اهتمام قرآن به اهمیت آمادگی نظامی است. خداوند در آیه ۱۲۱ سوره توبه آمادگی رزمی و انجام کارهای مقدماتی جهاد را دارای پاداش الهی دانسته و در آیه ۱۷۲ سوره آل عمران این آمادگی رزمی به همراه تقوا و احسان را سبب برخورداری از پاداش بزرگ الهی برمی‌شمارد.

۴-۷- اهتمام پیامبر(ص): یکی از دلایل ارزش و اهمیت آمادگی نظامی از منظر اسلام، اهتمامی است که خود پیامبر(ص) به مسئله آمادگی نظامی مبذول داشته است. خداوند در آیه ۱۲۱ سوره آل عمران از اهتمام ویژه پیامبر(صلی الله علیه وآله) به آماده‌سازی سپاه اسلام اشاره می‌کند که خود بهترین شاهد مثال برای ارزش و اهمیت آمادگی دفاعی است.

۵- نگاهی به خلاقیت و نوآوری‌های در صحنه جنگ تحمیلی

جنگ هشت ساله بین ایران و عراق در حالی شروع شد که کشورمان در کم‌ترین سطح از آمادگی‌های سیاسی، دفاعی و امنیتی برای ورود به این معرکه بزرگ بود. اوضاع امنیت داخلی اصلاً خوب نبود، ارتش هنوز سرو سامانی پیدا نکرده بود و دعوای سیاسی در اوج خود قرار داشت که صدام به ایران حمله کرد. این حجم از محدودیت باعث شد که همه افرادی که دغدغه دفاع

از کشور را داشتند، دست به ابتکار، نوآوری و خلاقیت در صحنه نبرد بزنند. هر کسی در هر جایی که بود. البته این نوآوری‌ها ابعاد مختلفی داشت. برخی‌ها راهبردی بودند و برخی‌ها تکنیکی، برخی‌ها بزرگ و برخی‌ها خرد [۸و۵].

۵-۱- شاهکار مهندسی جنگ

پس از فتح فاو در آن طرف اروند رود، لازم بود تا بر روی این رودخانه خروشان پل احداث گردد. عرض رودخانه حدود ۹۰۰ متر و عمق آب در آن ۱۶ متر و سرعت آب حدود ۷۰ کیلومتر بر ساعت است. هیچ کارشناس نظامی و فنی امکان احداث پل روی این رودخانه را نمی‌داد. گروهی که شامل ۱۰۰۰ مهندس از دانشگاه‌های کشور بخصوص دانشگاه شریف و امیر کبیر بودند در طول کمتر از ۶ ماه این شاهکار مهندسی را خلق کردند. «پل بعثت» از ۳۴۰۰ لوله با قطر بیش از ۱/۳ متر ساخته شد. نحوه حمل، اتصال و به آب اندازی این لوله‌ها نوع جدیدی از نوآوری دفاعی بود. عراق هیچ‌گاه نتوانست با بمباران هوایی این پل را تخریب کند.

۵-۲- باتلاقی برای تانک‌ها

دشمن بعد از ناتوانی از اشغال سریع خرمشهر، متوجه اهواز شده بود. اشغال اهواز مساوی با جدا شدن خوزستان از ایران بود. نیروهای نظامی موجود در شهر کم‌تر از ۵۰۰ نفر بودند و امکان درگیری نظامی با عراقی‌ها نبود. دکتر چمران به نیروهای بسیج دستور داد تا دو پمپ آب بزرگ روی کارون نصب کنند. بعدش یک کانال با طول حدود ۲۰ کیلومتر و عرض حدود یک متر اطراف اهواز کنند، شب‌ها پمپ‌ها کار می‌کرد و آب کارون را داخل کانال می‌ریخت و به این ترتیب آب زیر تانک‌های عراقی می‌رفت. عراقی‌ها برای خنثی کردن این طرح روی این کانال یک سد بزرگ آبی خاکی زدند که بخش زیادی از آب کانال در پشت آن جمع شد. چمران و نیروهایش با اتصال تعداد زیادی تیوپ که داخل هر کدام مواد منفجره بود، سد را منفجر کردند و آن قدر آب در زمین منطقه رها شد که تانک‌ها در باتلاق ایجاد شده زمین‌گیر شدند. اهواز با همین ابتکار نجات پیدا کرد.

۵-۳- طولانی‌ترین پل متحرک جهان

باور این که یک پل آبی به طول حدود ۱۴ کیلومتر را بتوان در ۱۸ روز آن هم در هوای سرد زمستانی تمام کرد، غیر ممکن است. پلی که بعدها به «پل خیبری» معروف شد از ابتکارات مهندس بهروز پور شریفی (فرمانده مهندسی رزمی جهاد سازندگی)، یک سازه سبک از ترکیب فایبر گلاس و فوم است که درون محفظه‌ای از ورقه‌های محکم فلزی قرار گرفت. این پل با سر هم کردن بیش از ۲۰۰۰ قطعه ساخته و به دلیل وزن سبک هر قطعه، در صورت بمباران بلافاصله تعویض می‌شد و باعث شد که تدارکات لازم به جزایر مجنون که در عمق ۱۴ کیلومتری داخل هور (چیزی شبیه یک دریای کم عمق) قرار داشت برسد.

۵-۴- جاده‌ای به مجنون

پس از احداث پل‌های خیبری، به دلیل هزینه زیاد نگهداری این پل‌ها، نیروهای مهندسی جهاد سازندگی به فکر احداث یک جاده در درون هور افتادند.

خاک جاده از همه چیز مهم‌تر بود. خاک باید طوری می‌بود که بتواند هور را پر کند و جاده از درون ریزش نکند. بیش از هزاران کمپرسی خاک، زیر آتش شدید دشمن به سمت هور روانه شدند. کمپرسی‌ها خاک می‌آوردند و بولدوزرها پهن می‌کردند. در مدت دو ماه و نیم، ۱۴ کیلومتر جاده خاکی در درون آب‌های هور احداث شد. در این مدت بیش از ۱۲ هزار گلوله توپ به سمت جاده و کمپرسی‌ها شلیک شد و بیش از ۱۰۰ بار دشمن به جاده حمله هوایی کرد. جاده «سید الشهداء» تا انتهای جنگ جزایر مجنون را برای ایران تثبیت کرد.

۵-۵- فناوری دفاعی

در عرصه دفاعی توسعه فناوری در بهبود تجهیزات، فرایندها و ارائه خدمات پیشرفته به نیروهای نظامی نقش اساسی دارد. امروزه بازدارندگی دفاعی ایران مانع نفوذ دشمنان به کشور شده است و امنیت پایدار کشور به دلیل قدرت بازدارندگی دفاعی کشور است که به برکت حضور جوانان با استعداد در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، حاصل شده است. امروز برتری ایران اسلامی را در عرصه‌های مختلف در خاورمیانه شاهد هستیم. قدرت‌های بزرگی که تا چند وقت پیش ایران را به حساب

نمی آورند امروز در تمام محاسبات سیاسی، اقتصادی و نظامی خود ایران را به عنوان کشوری که در زمینه های مختلف دارای ایدئولوژی، دکترین و جایگاه است، می بینند.

از بزرگترین موفقیت های بعد از انقلاب اسلامی رسیدن به صنعت دفاعی و خودکفائی در این صنعت است که بازدارندگی و امنیت پایدار را ایجاد و ترس بزرگ و محکمی را در دشمنان ایجاد کرده است [۹].

تقویت بنیه دفاعی مساله مهم و ضروری در تامین امنیت و منافع ملی محسوب می شود و در ایران این توانمندی و قدرت دفاعی به دلیل اتکاء به نیروهای داخلی در سطح منطقه، بین الملل و مناسبات سیاسی از جایگاه ویژه ای برخوردار است که این اقتدار و عزت مرهون مردمی بودن انقلاب اسلامی به شمار می رود.

ایران در سال های اخیر با توانمندی های کسب شده در زمینه دفاعی توانست قدرت های غربی به ویژه آمریکا را به چالش بکشد و آنها را پای میز مذاکره بنشانند. دشمنان ایران همواره درصدد تضعیف فعالیت های دفاعی و موشکی کشور هستند و با برنامه ها و تحریم های گوناگون تلاش می کنند تا صنایع دفاعی ایران همواره کارآمد و نوین باشد و هیچ گونه تهدیدی نتواند، این روند را متوقف کند. پیشرفت ایران سبب شده است تا قدرت های جهانی در سیاست های خود در برابر ایران تجدیدنظر کنند و دشمنی های خود علیه جمهوری اسلامی ایران را از روش هایی غیر از شیوه سخت دنبال کنند .

۶- خودکفایی نظامی جمهوری اسلامی ایران

اندیشه خودکفایی نیروهای مسلح در سال ۵۸ با الهام از هدایت های امام خمینی (ره) و با دستور مستقیم حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله) که نماینده امام در ارتش بودند شکل گرفت و شجره طیبه ای از دانش، فناوری و صنعت را شکل داد که امروز به درختی تناور و پر از ثمرات افتخار آمیز تبدیل شده است. ایران پس از جنگ تحمیلی همواره در تلاش برای بازدارندگی در ارتباط با کشورهای منطقه بوده است. استراتژی بازدارندگی مستلزم هرگونه مجازات، تهدید و متقاعد کردن دیگران به شمار می رود که ابزارهایی همچون افزایش توانایی عمومی نظامی، تکامل سلاح های پیشرفته دارای تخریب گسترده و ... در آن به کار می رود. بازدارندگی می تواند تمامی جنبه های نظامی مختلف را در برگیرد. قدرت ایران در عرصه های دریایی، زمینی، قدرت موشکی و ... نشان از اقتدار ملی و توان دفاعی دارد که سبب شده است تا در سطح منطقه به عنوان ابر قدرت شناخته شود. جمهوری اسلامی ایران امروزه از مقبولیت دیگر کشورها برخوردار است. در واقع باید دانست پایداری قدرت ایران با حفظ توانمندی های داخلی تضمین می شود [۱۱].

تولید سیستم های تسلیحاتی و تجهیزاتی در داخل کشور به معنای خود اتکایی در عرصه نظامی محسوب می شود. توسعه حوزه صنایع دفاعی سبب شده است تا کشور جایگاه نخست و شایسته ای در معادلات منطقه ای به دست آورد. اشراف فرماندهی نقش های بسیار بااهمیتی را بر عهده دارد و بهترین کمک به فرمانده در تصمیم گیری های اساسی خواهد بود [۷].

۷- نتیجه گیری

نتایج تحقیقات نشان می دهد که مهم ترین مولفه های خلاقیت و نوآوری دفاعی در ارتش در برگزیده جرئت علمی، روحیه نظامی گری و تفکر بسیجی، مدیریت دانش، مدیریت نوآوری، مدیریت نخبگان، تحقیق و توسعه، تولید علم، دین باوری، توکل و اعتماد به خدا می باشد.

یک فرمانده با آگاهی و اشراف اطلاعاتی از همه جزئیات و اتفاقات مجموعه زیردست خود، نمونه های بسیار زیادی در بخش لشکری و کشوری در کشور خودمان و در حوادث منطقه ای را شاهد داریم که کمبود یا نبود آگاهی های مدیران و فرماندهان نسبت به مجموعه های خود چه فجایع و گرفتاری هایی را ایجاد کرده است. شناسایی نابسامانی ها و اشکالات مجموعه های زیر دست و شناسایی عیوب و ضعف ها برای رفع مناسب تر آنها از تاکیدات مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا بوده و انتظار می رود هر یک از فرماندهان ما در سطوح مختلف نیروهای مسلح در صورت اراده بتوانند به صورت لحظه ای و به هنگام از تمام زیرمجموعه های خود جزئیات، نقاط قوت و ضعف، پیشرفت ها و ناکامی های آن به طور کامل آگاهی داشته باشند و بر آن اساس مدیریت مناسبی را اعمال کنند. طبیعی است هرچه سطوح فرماندهان عالی تر و راهبردی تر باشد، این اشراف کلی تر و

عام تر می شود و هر مقدار که واحدهای نظامی عملیاتی تر و تاکتیکی تر شوند این اشراف جزئی تر، دقیق تر و ظریف تر می شود. اقتدار دفاعی زمانی به دست می آید که امکان دفع تهدیدهای فرامنطقه‌ای و تهدیدات امنیتی همزمان وجود داشته باشد.

مراجع

- [۱] مهران کشتکار، (پاییز ۹۷)، شناسایی ابعاد و مولفه‌های نوآوری اجتماعی در ایران، فصلنامه مدیریت نوآوری در سامانه های دفاعی، دانشکده مدیریت دانشگاه هوایی شهید ستاری، سال اول، شماره یک
- [۲] مهدی صمیمی، (پاییز ۹۷)، سید حسن حسینی، حرمت اصغری، عوامل مؤثر بر نوآوری فناورانه در واحدهای صنعتی دفاعی، فصلنامه مدیریت نوآوری در سامانه های دفاعی، دانشکده مدیریت دانشگاه هوایی شهید ستاری، سال اول، شماره یک
- [۳] محمد لگزیان، گلناز اژدری، (بهار ۹۷)، نوآوری و خلاقیت در اجرای اقدامات مدیریت منابع انسانی در شرکتهای دانش بنیان، فصلنامه علمی، پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره هفتم، شماره چهار،
- [۴] امید اردلان، سید مهدی الوانی، ناصر شهلائی، (بهار ۹۶)، طراحی و تبیین الگوی مناسب نوآوری در ارتش بر مبنای تدابیر فرماندهی کل قوا (مدظله)، نشریه علمی - پژوهشی، مدیریت نوآوری، سال ششم، شماره ۱
- [۵] کریمی حمید، عین القضاتی علیرضا، (پاییز ۹۵)، نقش فناوری های آینده در همگرایی و ارتقای توان نظامی بومی. آینده پژوهی دفاعی، سال اول شماره ۲
- [۶] کلانتری فتح الله، (بهار ۹۶)، تاثیر اقتدار دفاعی بر اقتدار سیاسی از دیدگاه امام خامنه ای. مجله سیاست دفاعی، سال بیست و پنجم شماره ۹۸
- [۷] امیری حسن، رحمتی رضا، رنجبر، محمد علی. (تابستان ۱۳۹۵)، تبیین نقش برنامه ریزی راهبردی در توسعه فناوری دفاعی آینده. فصلنامه علوم و فنون نظامی سال دوازدهم، شماره ۳۶
- [۸] نادری راد، حامد. نگاهی به نوآوریها خرد و کلان در صحنه جنگ تحمیلی خلاقیت در راه دفاعی مقدس.
- [۹] آهنی محمود، محسنی بهنام، (۱۳۸۴)، جغرافیای نظامی. تهران: دانشگاه امام حسین، جلد ۱ چاپ اول.
- [۱۰] افتاده حال، مینا و همکاران. علوم شناختی مقدمه ای بر مطالعه ذهن. موسسه آموزشی تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- [۱۱] امیدوارنیا محمدجواد، (۱۳۸۱) سیر تحول در اندیشه نظامی و سیاست تسلیحاتی چین. دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، چاپ اول: امنیت در قرن بیست و یکم، تهران نشر دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی،
- [۱۲] اشلی تلیس، ملیسا مک فرسون، کریستوفر لین، جانیک باپالی، (۱۳۸۳)، «سنجش قدرت ملی در عصر فراصنعتی»، چاپ اول، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر.
- [۱۳] حکیم، الف. کاربرد فناوریها همگرا در شکل دهی به فضای رزم آینده. تهران مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی سپاه- دانشگاه امام حسین (ع)